

درمان افسردگی

از منظر قرآن کریم

هادی بهرامی احسان

احمد رضا اخوت

فاطمه فیاض

تقرآن اترات

درمان افسردگی

از منظر قرآن کریم

website: www.QuranEtratSchool.ir

نویسندگان	هادی بهرامی احسان، احمد رضا اخوت، فاطمه فیاض
ناشر	قرآن و اهل بیت نبوت علیه السلام
چاپ	اول، ۱۳۹۶
شمارگان	۱۰۰۰ نسخه
لک	۹۷۸-۶۰۰-۸۳۹۰-۷۹-۴
قیمت	۱۷۰,۰۰۰ ریال
مراکز	انتشارات قرآن و اهل بیت نبوت علیه السلام
	بلوار کشاورز، خیابان ۱۶ آذر، پلاک ۲۵
	۰۳۱ - ۸۸۳۹۰۵۷۰
	بخش کتاب فردا
	میدان بسیج، خیابان ایرانی، کوچه ۴، پلاک ۳۱
تلفن:	۰۲۵- ۷۴۶۹۱

سرشناسه: بهرامی احسان، هادی - ۱۱ - عنوان: نام پدیدآور: درمان افسردگی از منظر قرآن کریم/ هادی بهرامی احسان، احمد رضا اخوت، فاطمه فیاض. مشخصات نشر: تهران: نشر قرآن و اهل بیت نبوت (ع)، ۱۳۹۶. مشخصات نشر: ع: جدول، نمودار. شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۹۰-۷۹-۴ وضعیت فهرست نویسی: مر: یادداشت: ک: امه. موضوع: افسردگی - جنبه های قرآنی موضوع: Depression, Mental-- Qur'anic teaching موضوع: افسردگی - درمان موضوع: Depression, Mental-- Treatment: شناسه افزوده: اخوت، احمد رضا، ۱۳۴۷ - شناسه افزوده: فیاض، فاطمه، ۱۳۶۴ - رده بندی: سره: ۶۰۴۱۱ ۴-۹۵۴۱۱ ۰۲/۲۵۷ BP۱۰۲/۲۵۷ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۵ شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۷۳۸۱۳

۱۳	پیش‌نار
۲۱	فصل اول: ساختار اختلال افسردگی در بین اختلال‌ها
۲۳	۱. اختلال در قرآن
۲۳	۱-۱. انسان معاصر، از منظر قرآن
۲۵	۱-۲. نقش ابتلا، معنویت و زندگی
۲۹	۱-۳. پدیدابی شروع و زندگی انسان
۳۵	۱-۴. آسیب و اختلال
۴۵	۱-۵. اختلالات در ابعاد مختلف ساختار زندگی انسان
۵۰	۱-۶. دسته‌بندی اختلالات در قرآن بر اساس ساختار بودی انسان
۶۲	۲. جایگاه افسردگی در بین اختلال‌ها
۶۵	۲-۱. مقایسه انواع افسردگی‌ها یا هم‌از نظر ترکیب اختلال‌ها
۶۹	۲-۲. نقش درمان افسردگی در درمان سایر اختلال‌ها
۷۱	فصل دوم: شکل‌بندی اختلال افسردگی
۷۳	۱. ویژگی‌های شاکله انسان
۷۸	۱-۱. اختلال در شاکله
۷۹	۲. شکل‌بندی کلی اختلال‌ها
۸۲	۱-۲. شاکله اختلال‌ها از منظر سوره مبارکه انسان
۹۹	۲-۲. شاکله اختلال از منظر سوره مبارکه مزل
۱۱۰	۳. چگونگی تعیین شدت و ضعف هر اختلال
۱۱۲	۴. افسردگی پایه ثابت شاکله انواع اختلال
۱۱۴	۱-۴. شاکله انواع افسردگی بر اساس مدل سوره انسان
۱۳۰	۵. مقابله اجتماعی با شاکله اختلال

۱۳۵	فصل سوم: خطر تثبیت افسردگی و ارتباط آن با صفات دیگر
۱۳۷	۱. تثبیت اختلال‌ها
۱۳۸	۲. صفت در قرآن
۱۳۹	۱-۲. شکل‌گیری صفات مطلوب و نامطلوب در نفس
۱۴۰	۲-۲. مختصات صفات مثبت و منفی
۱۴۲	۳-۲. تعیین جهت صفت براساس شاکله خلقی و عبودیتی
۱۴۳	۳. انواع صفات در قرآن
۱۴۴	۱-۳. صفات اولیه و پایه
۱۴۶	۲-۱. صفات ظرفیتی و استعدادی
۱۵۰	۳-۱. صفات مواجهه‌ای
۱۵۱	۴. ارتباط با صفات
۱۵۳	۵. صفات ساز و جدی انسان
۱۵۴	۱-۵. مدیریت صفات
۱۵۵	۲-۵. صفت شدن، دل‌ها و ساختار وجودی
۱۵۵	۶. فرایندهای درمان اختلالات با تقویت صفات
۱۵۶	۱-۶. تقویت و تضعیف صفات مثبت و همراهی
۱۵۷	۲-۶. جایگزینی و تولید صفات خاص
۱۵۷	۳-۶. هدایت رفتاری
۱۵۸	۴-۶. هدایت شناختی
۱۵۸	۵-۶. هدایت توجهی
۱۵۹	۶-۶. القانات مثبت
۱۵۹	۷-۶. تغییر شرایط و بسترها
۱۵۹	۸-۶. ایجاد انس و مداومت
۱۶۰	۷. صفت و شخصیت در روانشناسی
۱۶۳	۸. بررسی افسردگی از منظر صفت
۱۶۵	۱-۸. شاکله‌های افسرده‌ساز
۱۶۷	۲-۸. صفات پایه، استعدادی و مواجهه‌ای در افسردگی
۱۷۴	۳-۸. ریشه‌های پایه‌ای، استعدادی و مواجهه‌ای صفات در انواع افسردگی
۱۸۵	۹. تحلیل شدت و ضعف افسردگی
۱۸۷	۱۰. پیشگیری از تثبیت افسردگی و درمان آن

۱۹۳	فصل چهارم: استعاده، ایمنی از اختلال و درمان آن
۱۹۵	۱. اهمیت درمان اختلال
۱۹۶	۲. پیشگیری از اختلال
۱۹۷	۳. استعاده، مقابله با اختلال
۲۰۰	۴. استعاده مقابله با صفات منفی
۲۰۱	۵. ساختار درمانی استعاده
۲۰۲	۵-۱. ارزیابی و درمان عمومی
۲۰۳	۵-۲. ارزیابی و درمان اختصاصی
۲۰۳	۶. درمان استعاده ایمنی
۲۰۵	۶-۱. کلیات درمان عمومی
۲۱۳	۶-۲. فرایند ارزیابی و درمان اختصاصی
۲۱۵	۷. نقش درمانگر در فرایند درمان
۲۱۹	فصل پنجم: درمان افسردگی
۲۲۱	۱. تعاریف، ضرورت‌ها و اهداف
۲۲۳	۲. اصول کلی درمان عمومی
۲۲۳	۳. نحوه ارزیابی مراجعه‌کننده
۲۲۶	۴. ملاحظات مهم در ارزیابی و درمان عمومی
۲۲۸	۵. فرایند ارزیابی عمومی و ساختار وجودی انسان
۲۳۳	۶. فرم مصاحبه و ارزیابی اولیه
۲۵۲	۷. شیوه‌نامه درمان عمومی و توصیه‌های درمان‌گر
۲۵۲	۷-۱. فهرست دستورالعمل‌ها
۲۵۷	۷-۲. روایات ضمیمه
۲۶۶	۸. پیگیری درمان و شروع درمان اختصاصی
۲۶۷	۸-۱. تعاریف، ضرورت‌ها و اهداف درمان اختصاصی
۲۶۸	۸-۲. انواع افسردگی و اختلال در ابعاد مختلف ساختار وجودی
۲۷۱	۹. درمان ساختاری
۲۷۳	۹-۱. شیوه کلی درمان اختصاصی
۲۷۴	۹-۲. ملاحظات کلی مهم در درمان اختصاصی
۲۷۵	۹-۳. لحن درمانگر در فرایند درمان انواع افسردگی

۲۹۳	۱۰. درمان اختصاصی افسردگی ولایت ستیزی
۲۹۴	۱-۱۰. اصول کلی درمان اختصاصی اختلال افسردگی ولایت ستیزی
۲۹۷	۲-۱۰. فرایند درمان افسردگی ولایت ستیزی
۲۹۹	۳-۱۰. ملاحظات درمان اختصاصی برای افسردگی ولایت ستیزی
۳۰۱	۴-۱۱. تبیین فرایند مرحله‌ای درمان افسردگی ولایت ستیزی
۳۰۵	۱۱. درمان اختصاصی افسردگی تطفیفی
۳۰۷	۱-۱۱. اصول کلی درمان اختصاصی اختلال افسردگی تطفیفی
۳۰۹	۲-۱۱. فرایند درمان افسردگی تطفیفی
۳۱۱	۳-۱۱. ملاحظات درمان اختصاصی برای افسردگی تطفیفی
۳۱۲	۴-۱۱. تبیین فرایند مرحله‌ای درمان افسردگی تطفیفی
۳۲۲	۱۲. درمان اختصاصی افسردگی مقایسه‌ای انزواگرایانه
۳۲۴	۱-۱۲. اصول کلی درمان اختصاصی اختلال افسردگی مقایسه‌ای انزواگرایانه
۳۲۶	۲-۱۲. فرایند درمان افسردگی مقایسه‌ای انزواگرایانه
۳۲۸	۳-۱۲. ملاحظات درمان اختصاصی برای افسردگی مقایسه‌ای انزواگرایانه
۳۲۸	۴-۱۲. تبیین فرایند مرحله‌ای درمان افسردگی مقایسه‌ای انزواگرایانه
۳۳۶	۱۳. تغییرات هیجانی و معطوف به هیجان
۳۳۶	۱۳. درمان اختصاصی افسردگی معنوی
۳۳۸	۱-۱۳. اصول کلی درمان اختصاصی اختلال افسردگی معنوی
۳۴۰	۲-۱۳. فرایند درمان افسردگی معنوی
۳۴۲	۳-۱۳. ملاحظات درمان اختصاصی برای افسردگی معنوی
۳۴۴	۴-۱۳. تبیین فرایند مرحله‌ای درمان افسردگی معنوی
۳۵۴	۱۴. درمان اختصاصی افسردگی ناشی از حقارت
۳۵۶	۱-۱۴. اصول کلی درمان اختصاصی اختلال افسردگی ناشی از حقارت
۳۵۸	۲-۱۴. فرایند درمان افسردگی ناشی از حقارت
۳۶۰	۳-۱۴. ملاحظات درمان اختصاصی برای افسردگی ناشی از حقارت
۳۶۲	۴-۱۴. تبیین فرایند مرحله‌ای درمان افسردگی ناشی از حقارت
۳۷۶	۱۵. درمان اختصاصی افسردگی سرشکستگی
۳۷۹	۱-۱۵. اصول کلی درمان اختصاصی اختلال افسردگی سرشکستگی
۳۸۱	۲-۱۵. فرایند درمان افسردگی سرشکستگی
۳۸۳	۳-۱۵. ملاحظات درمان اختصاصی برای افسردگی سرشکستگی

فصل ششم: بهره‌گیری از روایات در شناخت و درمان افسردگی

۱. انواع روایات با موضوع افسردگی

۲. فواید بهره‌گیری از روایات ائمه معصومین علیهم‌السلام

۳. خطر افسردگی

۴. تأثیر شدید در برطرف کردن غم افسردگان

۵. عوامل درونی و بیرونی افسردگی

۵-۲. فشارهای زندگی

۵-۲.۱. اختلال در روابط اجتماعی

۵-۳. انواع ناتوانی‌ها در انجام امور

۵-۴. صفات نامطلوب

۵-۵. رفتارها و ابتلائات

۶. درمان افسردگی

۶-۱. کم کردن فشارهای زندگی

۶-۲. ایجاد شرایط سرور

۶-۳. بالا بردن مهارت‌های زندگی

۶-۴. برطرف کردن اندوه به واسطه ظاهر بدن

۶-۵. برطرف کردن اندوه به واسطه خواب و خوراک

۶-۶. برطرف کردن اندوه به واسطه رفتار

۶-۷. برطرف کردن اندوه به واسطه معنویت

۶-۸. برطرف کردن اندوه به واسطه شناخت ماهیت دنیا

۶-۹. دستورالعملی ویژه در برطرف شدن اندوه

۶-۱۰. درمان افسردگی با دعا

پیوست‌ها

پیوست اول: افسردگی سرشکستگی؛ برگه برنامه ریزی روزانه

تمرین ثبت برنامه هفتگی

پیوست دوم: افسردگی ناشی از حقارت؛ برگه تمثیل درخت باورها

۱. درخت باورهای حقیقی همراه با شاخ و برگ؛

۴۶۲	۲. درخت باورهای حقیقی بدون شاخ و برگ
۴۶۴	۳. درخت باورهای پوشالی همراه با شاخ و برگ
۴۶۵	پیوست سوم: افسردگی ناشی از حقارت؛ برگه معرفی باورهای توحیدی
۴۶۸	پیوست چهارم: افسردگی ناشی از حقارت؛ تمرین ثبات هیجانی در موقعیت‌ها
۴۷۱	پیوست پنجم: افسردگی ناشی از حقارت؛ تمرین توجه به باورهای توحیدی در رفتار
۴۷۳	پیوست ششم: افسردگی معنوی؛ برگه ارزیابی عملکرد همراه با ذکر
۴۷۴	پیوست هفتم: افسردگی مقایسه‌ای انزواگرایانه؛ برگه ارزیابی روابط دوستی و بازسازی آن
۴۷۵	پیوست هشتم: افسردگی تطفیفی؛ برگه تمثیل ترازو
۴۷۷	پیوست نهم: افسردگی تطفیفی؛ برگه تصمیم برای تغییر در وظایف
۴۷۹	منابع
۴۸۹	نمایه

قرآن کریم منبع بیکران وحی الهی است که برای هدایت و نزول رحمت از جانب پروردگار متعال نازل گردیده است. هر آنچه در باب هدایت و سعادت آدمی است در آن موجود بوده و موانع رسیدن به غایت در نظر گرفته شده برای او و همچنین چگونگی رفع آن در این کتاب آسمانی به تفصیل تبیین شده است. در صوتی که انسان خداپرست، خود را در مسیر تابش انوار آیات قرآن قرار دهد و انعکاس ده آن باشد، می‌تواند در مسیر هدایت و رضایت پروردگار خویش قرار گیرد. مسیری که سرانجام آن امنیت است. در این مسیر، اختلال و نارضایتی، غم و افسوس، کسالت و ناامیدی را می‌دارد. قرآن کریم برای مؤمنین، شفائی است که موجب نجات‌شان از سقوط به پرتگاه گمراهی است و با جهت دادن به ادراکات، باورها، صفات، گرایشات و رفتارها مسیر آرامش و امنیت را هموار می‌سازد. با این اوصاف، اختلال و سختی در کسی که راه و رسم زندگی خود را از قرآن بیاموزد راه ندارد. در شرایط اختلال و انحراف از مسیر صراط مستقیم، قرآن طبیبی است

۱. سوره مبارکه یونس، آیه ۵۷، یا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَ شِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَ هُدًى وَ رَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ.

سوره مبارکه اسراء، آیه ۸۲، وَ نُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَ لَا نَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خُسَارًا.
سوره مبارکه فصلت، آیه ۴۴، وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَجَبًا لَقَالُوا لَوْلَا فُضِّلَتْ آيَاتُهُ أَ عَجَبٌ وَ غَرِيبٌ قُلْ هُوَ الَّذِي آمَنُوا بِهِ هُدًى وَ شِفَاءٌ وَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَ هُوَ عَلَيْهِمْ غَمٌّ أُولَئِكَ يَتَذَوَّنُونَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ.

که درمان می‌کند، زیرا این منبع بیکران موانع هدایت را نیز مانند عوامل هدایت در بردارد. روایت زیر، وصف قرآن کریم از زبان مولای متقیان، امام علی علیه‌السلام است:

«سپس قرآن را بر او نازل فرمود. قرآن نوری است که خاموشی ندارد، چراغی است که درخشندگی آن زوال نپذیرد، دریایی است که ژرفای آن درک نشود. راهی است که رونده آن گمراه نگردد، شعله‌ای است که نور آن تاریک نشود، جداکننده حق و باطلی است که درخشش برهانش خاموش نگردد، بنایی است که ستون‌های آن خراب نشود، شفادهنده‌ای است که بیماری‌های وحشت انگیز را بزاید، قدرتی است که یاورانش نخست ندارند، و حقی است که یاری‌کنندگانش مغلوب نشوند. قرآن، معدن ایمان و اصل آسیرنیزهای جاری زلال حقیقت، و سرزمین‌های آن است. دریایی است که تشریفان آن آبش را تمام نتوانند کشید، و چشمه‌ای است که آبش کمی ندارد، محل برداشت است که هرچه از آن بگیرند کاهش نمی‌یابد، منزلی است که مسافران راه آن را فراموش نخوانند، و نشانه‌هایی است که روندگان از آن غفلت نمی‌کنند، کوهسار زیبایی است که از آن نمی‌گذرد. خدا قرآن را فرو نشاندند عطش علمی دانشمندان، و باران بهاری برای قلب فقیهان. راه گسترده و وسیع برای صالحان قرار داده است. قرآن دارویی است که با آن بیماری وجود ندارد، نوری است که با آن تاریکی یافت نمی‌شود، ریسمانی است که رشته‌های آن پاره نمی‌شود. پناهگاهی است که قلّه آن بلند، و توان و قدرتی است برای آن که قرآن را برگزیند. محل امنی است برای هر کس که وارد آن شود، راهنمایی است تا از او پیروی کند، وسیله انوار و نیقه است برای آن که قرآن را راه و رسم خود قرار دهد، برهانی است برای آن کس که با آن باطن را پر کند، عامل پیروزی است برای آن کس که با آن استدلال کند، نجات‌دهنده است برای آن کس که حافظ آن باشد و به آن عمل کند. و راهبر است برای آن که آن را به کار گیرد، و نشانه هدایت است برای آن کس که در او بنگرد، سیر نگهدارنده است برای آن کس که با آن خود را بپوشاند، و دانش است برای کسی که آن را به خاطر بسپارد، و حدیث کسی است که از آن روایت کند، و فرمان کسی است که با آن قضاوت کند»^۱.

۱. نهج البلاغة (للمصباحی صالح)، ص ۳۱۶: «ثُمَّ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْكِتَابُ نُورًا لَا تُلْطَفُ أَتَصَابِيخُهُ وَ سَاجِدًا لَا يَخْبُو قَوْفُهُ وَ يَخْرُجُ لَا

بنابراین همان‌طور که امکان ورود انواع آسیب‌ها و پیدایی اختلال‌ها از بیرون و درون برای فرد وجود دارد؛ امکان برون رفت و مصونیت از آن نیز هست. از آنجا که انسان موجودی مختار با امکان هدایت یا ضلالت و انتخاب خیر یا شر است و با فطرت پاک خود می‌تواند بهترین مسیر را انتخاب کند، هیچ‌یک از محدودیت‌هایی که از طریق عوامل مذکور پدید می‌آیند نمی‌توانند بهانه‌ای برای خروج از هدایت و ایجاد آسیب در زندگی باشند. از روزه، مطالعات زیادی نشان داده‌اند سیطره یافتن فطرت الهی در انسان می‌تواند تحولی اساسی و یکپارچه پدید آورد، تحولی که مانند سجده سحره مصر به موسی علیه‌السلام به یکباره مسیر زندگی را تغییر دهد و حتی جان دادن را سهل و لذت بخش سازد.^۱ اغلب آسیب‌هایی هم که در بیرون و یا به اجبار به فرد وارد می‌شود، از طریق فعال نمودن قوای درونی و نیز بینش نسبت به تئرب و سیری که خدای متعال برای رفع آن قرار داده، قابل رفع و درمان است. طبیعی است مگر آنکه خدای متعال برای چگونه زیستن انسان معرفی نموده، کوتاهترین و بهترین مسیر برای آرامش روح و روان آدمی است.

کتاب حاضر، نتیجه تلاشی چندین ساله در راستای تدوین و صورت‌بندی اصول، فرایندها و شیوه‌های درمانی اختلال افسردگی از منظر قرآن کریم است که از روایات زیادی نیز بهره برده است. در حوزه مطالعات روانشناسی اسلامی، بسیاری از تحقیقات برای کشف معنا و صورت‌بندی آن وجود دارد؛ هم‌اکنون در ایران و جهان افزایش یافته و گروه‌های مختلف با شیوه‌های متنوعی بر آن اند که مفاهیم روانشناختی را از منظر دین تبیین کنند در بسیاری

يَذَرُكَ قَفَرَهُ وَمِنْهَا جَا لَا يَصِلُ نَهْجَهُ وَ شَعَا لَا يَظْلِمُ ضَوْءَهُ وَ فَرْقَانَا لَا يَخْمَدُ بُرْهَانَهُ وَ بَيْنَانَا لَا يَنْهَضُ أَرْوَاقَهُ وَ شِفَاؤُهُ لَا يُخْشَى أَسْقَامُهُ وَ عِزُّهُ لَا يَهْزَمُ أُنْصَارُهُ وَ خَفَا لَا تُخْذَلُ أَعْوَانُهُ فَهُوَ مُعَدِّنُ الْإِيمَانِ وَ بَخِوْخُهُ وَ بِنَايِغِ الْعِلْمِ وَ بَخْوَرُهُ وَ رِيَاضِ الْعَدْلِ وَ غِذَائِهِ وَ أَتَاقِيِ الْإِسْلَامِ وَ بُنْيَانُهُ وَ أَوْدِيَةِ الْحَقِّ وَ غِيْطَانُهُ وَ بَحْرُهُ لَا يَنْقُصُهُ الْمُسْتَنْزِفُونَ وَ عُيُونُ لَا يَنْصُبُهَا الْمَابِخُونَ وَ مَنَاجِلُ لَا تَيْبِضُهَا الْوَارِدُونَ وَ مَنَازِلُ لَا يَصِلُ نَهْجُهَا الْمُسَافِرُونَ وَ أَعْلَامُ لَا يَغْمِي عَنْهَا الشَّابِرُونَ وَ إِكَامُ أَكَامُ لَا يَجُورُ عَنْهَا الْقَاصِدُونَ جَعَلَهُ اللَّهُ رَبًّا لِعُظْمَى الْعُلَمَاءِ وَ رَبِّعًا لِقُلُوبِ الْفُقَهَاءِ وَ مَخَاجَ لِبُلُوقِ الصُّلَحَاءِ وَ دَوَاءَ لِنَيْسِ بَعْدَهُ دَاءٌ وَ نُورًا لِنَيْسِ مَعَهُ ظُلُمَةٌ وَ حَبْلًا وَثِيْقًا غُرُوثُهُ وَ مَغْفَلًا مُبِينًا ذُرُوثُهُ وَ عِزًّا لِمَنْ تَوَلَّاهُ وَ سَلَامًا لِمَنْ دَخَلَهُ وَ هُدًى لِمَنْ اتَّخَذَهُ بِهٍ وَ غِذْرًا لِمَنْ اتَّخَذَهُ وَ بُرْهَانًا لِمَنْ تَكَلَّمَ بِهٍ وَ شَاهِدًا لِمَنْ خَاصَمَ بِهٍ وَ قَلْجًا لِمَنْ حَاجَّ بِهٍ وَ حَامِلًا لِمَنْ حَمَلَهُ وَ عَطِيَّةً لِمَنْ أَعْمَلَهُ وَ آيَةً لِمَنْ تَوَسَّعَ وَ جَنَّةً لِمَنْ اسْتَقْلَمَ وَ عِلْمًا لِمَنْ وَعَى وَ خَيْرِيًّا لِمَنْ رَوَى وَ حُكْمًا لِمَنْ قَضَى.

۱. سوره مبارکه اعراف، آیات ۱۲۰ تا ۱۲۲: وَ أَلْقَى السَّحْرَةَ سَاجِدِينَ * قَالُوا أَمَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ * رَبِّ مُوسَى وَ هَارُونَ؛ وَ جادوگران [با دیدن آن معجزه عظیم و باطل شدن سحر خویش] به سجده افتادند * گفتند: [از روی حقیقت] به پروردگار جهانیان ایمان آوردیم، * پروردگار موسی و هارون.

از این موارد نتایج با بهره‌گیری از آراء متعدد فیلسوفان، روانشناسان و دانشمندان اسلامی متولد می‌شود. یکی از وجوه تمایز این کتاب با دیگر کتاب‌ها در این حوزه، این است که برآن بوده تا موضوعات مورد سوال مانند چیستی اختلال، شاکله، صفات و درمان افسردگی را به صورت مستقیم و روشمند از متن آیات قرآن و روایات به صورت خالص دست آورده و از موضوع را بنیادها تا عملیات و کاربرد کشانده و از چیستی اختلال و افسردگی و صورت‌بندی آن به صورت جزئی به روند درمان و سیر مداخلات درمانی برسد. مطالعات دیگر، در آینده می‌توانند نسبت این نتایج را با آراء سایر دانشمندان و نظریات متعدد در این حوزه مورد بررسی و تطبیق قرار دهند که در این کتاب به دلیل خلط مباحث از تبیین پیشینه موضوع، کامی صورت گرفته خودداری شده است.

در فصل اول، مفهوم اختلال از منظر قرآن کریم، مولفه‌های تعریفی آن و تفاوت آن با مفهوم آسیب پرداخته شده است. در این فصل وجوه تمایز اختلال از تعاریف اختلال در روانشناسی نیز مشخص شده است. هم‌چنین در این فصل واژگان مربوط به انواع اختلال در قرآن براساس نقشه سازه‌تاری از زمان دسته‌بندی و معرفی شده‌اند و نقش افسردگی به عنوان اختلالی که از ترکیب چند اختلال پایه پدید آمده است، در میان سایر اختلالات توضیح داده شده است.

هدف از نگارش فصل دوم، ارائه الگویی جامع برای صورت‌بندی انواع اختلالات یا به تعبیر دیگری الگوی شاکله اختلالات بود. براساس تبیین دو سوره مزمل و یس دو نمونه مدل به دست آمد. و انواع شش‌گانه افسردگی به نامی از هفت دیگری به دست آمده بودند^۱، در قالب آن پیشنهاد شدند. این الگوها اختلال را در سه سطح علت‌شناسی (سلاسل)، کارکردشناسی (اغلال) و نشانه‌شناسی (سعیر) مفهوم پردازی می‌کنند و تفاوت اساسی آن‌ها با نظام‌های کنونی مانند DSM^۲ در روانشناسی در این است که عوامل علی را مبنایی برای تشخیص نوع و شدت اختلال قرار می‌دهند و صرفاً بر نشانه‌ها تاکید نداشته و ملاک‌های اصلی تشخیص را بر اساس عوامل ریشه‌ای تبیین می‌کنند.

۱. انواع این افسردگی و مولفه‌های مربوط به هریک را می‌توانید در کتاب «معناشناسی افسردگی از منظر قرآن کریم» انتشارات دانشگاه تهران از همین مولفین مطالعه نمایید.

۲. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders